

Märta Boman (1902–1986) Norrbottnenhögerns första kvinnliga riksdagsledamot

KERSTIN SUNDQVIST

Denna artikel om Märta Boman bygger dels på en intervju som Carl Uno Hanno på folklivsarkivet gjorde med henne under 1980-talet och dels på mitt eget samtal med henne ett par år före hennes bortgång. Jag har även haft tillgång till klipp, brev och skrivelser, som jag erhöll av Märta Bomans släktingar efter hennes frånfalle samt mina egna minnen av Norrbottens första kvinnliga högerledamot i riksdagen.

Märta Boman med flicknamnet Lindau föddes i Uppsala 1902. Fadern var plåtslagare och modern sömmerska. Märta blev tidigt frälsningsofficer. Hon kom att tillhöra Frälsningsarmén i hela sitt liv. Märta Boman avled 1986 i Råneå.

Hon representerade Högerpartiet i Råneå kommunalfullmäktige, var ledamot av Norrbottens läns landsting i 2 omgångar, i Riksdagen under åren 1945–1964. Vidare var hon förste vice ordförande i Högerns kvinnoförbud och ledamot av partistyrelsen från 1952. Hon satt i styrelsen för Kyrkans lekmannaskola i Strängnäs och verkställande utskottet för Lutherhjälpen. Vid Europeiska Kvinnounionens (EFU:s) bildande var Märta Boman först med som observatör och sedan vid instiftandet som delegat för Sveriges högerkvinnor. 1953 erhöll Märta Boman Vasa-orden.

Sin första tjänstgöring som frälsningsofficer fick Märta Boman i Kiruna, där hon arbetade mycket med ungdomsfrågor, sociala frågor och internationella frågor.

– De äro ju aktuella överallt i hela landet, har Märta Boman berättat i en intervju i början av 1980-talet. I intervjun berättade Märta mycket livligt om sitt liv och händelser som hon varit med om, både som frälsningssoldat, lantbrukarhustru och riksdagsledamot.

Från Kirunatiden berättade hon att lönen skulle vara 18 kronor per vecka, men att den i själva verket var 9 kronor per vecka och att det inte alltid kunde bli ens denna summa. Märta mindes en speciell gång, då hon fick ut några inestående veckolöner så att hon kunde köpa sig ett par nya skor.

Märta Boman. Riksdagens bildarkiv.

– Kiruna som arbetsfält var en trevlig plats. Fattigdom, ja visst fanns den, men den finns och fanns på många andra platser också, sade Märta.

– Jag blev mycket vänligt bemött, även om det ibland fanns en avmätt och avvaktande hållning, menade Märta.

Samarbete med kyrkan och friförsamlingarna var bra. Pingströrelsen och laestadianismen var nog mest avvaktande. Detta bör man ha i minnet, när Märta gjorde sin första valturné inom deras domäner.

1940 kom Märta Boman till Råneå-bygden och gifte sig med änkemannen Gustaf Boman. Hans släkt härstammade från Västerbotten.

Märta fick frågan hur det gick för henne, som var stadsflicka, frälsningsofficer och Gus-

taf, som var skogsman, fiskare och jordbrukare, att ta hand om gård på landet, en stor familj med hans fyra barn, två gemensamma barn och ett fosterbarn?

– Ja, jag var van att göra mycket och jag hade aldrig tid att tänka och känna, svarade Märta.

Ja, hon hann ju också med att vara telefonväxelföreståndarinna och överblockledare (inom civilförsvaret) i Prästholmen 1940–1948.

Märta Boman och politiken

Och så var det politiken! Såväl Gustav som hela hans släkt var synnerligen intresserade och aktiva inom politiken.

Märta fortsatte att berätta om när hon första gången följde med sin make på ett högermöte i Luleå. Hela mötestiden gick åt till att medlemmarna grälade på styrelsen för att ”dom ingenting gjorde”. Och hennes man satt med nedböjt huvud hela tiden.

– Jag knuffade till honom och sa: ”Ska du inte försvara dej?” Men han sa: ”Jag hör till styrelsen och dom har nog rätt.”

Märta fortsätter:

– Sen så kom jag med i Högerkvinnorna här i Råneå. Det dröjde inte länge förrän de la på mig ordförandeskapet för den föreningen. Min

svärmor, som var lärarinna, tillhörde Högerpartiet och blev nog något av ett begrepp för Högern. Så med det stora politiska intresset i hela släkten, så måste jag säga, att det blev liksom att man skjutsades in i politiken.

– Jag måste berätta, fortsätter Märta efter en lång kaffepaus, när jag kommit in i riksdagen, så hade vi en tvätthjälp här och hon frågade Lena, fosterflickan: ”Blir det tråkigt nu när mamma far till Stockholm?” Efter att ha funderat en stund sa Lena på sin finlandssvenska dialekt: ”Nja, men nu får pappa säga vad han vill om Hitler!”

– Men jag vill verkligen framhålla att jag under alla åren i riksdagen hade det allra största stödet och hjälpen i min man. Jag gick igenom alla frågor med honom som jag hade att ta ställning till. När han sagt sitt, kände jag mig trygg och säker. Han var ingen vindflöjel utan övervägde nog varje fråga.

Gustav var ett bollplank kan man väl säga (skrivarens anmärkning).

Märtas första valturné

Under sin valturné blev Märta Boman anmodad att besöka laestadianerna i Tornedalen. Detta var en framgång för henne, om man dessutom tänker på att ”kvinnan tige i församlingen” var deras budskap. De hade tidigare varit avvisande under hennes tid som frälsningsofficer och under hennes arbete i Malmfälten.

Märta har berättat hur hon och ombudsman Krumlinde från Luleå reste till Tornedalen för att presentera kandidaten till riksdagslistan. När de kom in möttes de av 55 allvarliga ”gubbar” (utan slips som seden bjöd) men inga kvinnor.

Först höll Märta sitt anförande och sedan sade Krumlinde till åhörarna: ”Ja, nu har Ni hört fru Boman och vad hon står för. Kan Ni acceptera henne som kandidat till riksdagen?”

– Det blev alldeles dödyst. Alla höll nästan andan. Slutligen kom det en lång suck och detta betydde allt jaa! Sedan steg en av ”de äldste” upp och sa: ”Hon har en Guds gåva, som vi inte har rätt att sätta oss emot”.

Det betydde att Märta blev godkänd som kandidat. Hon kände sig både ödmjuk, hedrad och glad över deras förtroende. Det var något stort.

– Laestadianerna ha ju ingen utsmyckning och aldrig några kaffefester i sina kapell. Denna gång hade de dukat mycket fint i en annan lokal

och även det var sällsynt. Mitt sällskap på resan uttryckte sin förvåning över detta och fick till svar från en av gubbarna: ”Ska vi ta emot henne, så ska det ske med heder”. Efter kaffet fick Märta noggrant redogöra för Högerpartiets, riksdagsgruppens och sina egna åsikter om kristendomsundervisningen i skolorna.

– Dessa frågor och ställningstagande mötte jag ofta under mina första valturnéer, berättade Märta.

– Jag minns särskilt den veckan samma höst, som jag nyss nämnt, då jag vandrade med Syster Mia (distriktsköterska och barnmorska i fjällbyarna). Vi besökte samernas visten och nybyggarna efter hela vägen mellan Kiruna och Nikkaluokta på bägge sidorna om Kalixälven. Vi gick till fots hela vägen med ryggsäcken på ryggen och vandringsstaven i hand (det var ingen helikopter då inte.)

– Vi avslutade veckan med ett möte i ett samepörte. Där var alla möbler utburna och alla satt på golvet. Jag höll mitt anförande, men de avbröt mig så fort de hann. De hade sina egna funderingar och ville ha svar på dem. (I dag skulle man kanske kalla det häcklingsmöte.) Men frågorna var för dem synnerligen v i k t i g a. Det var en mycket vänskaplig och trevlig stämning. Mitt anförande tog 3 timmar med tolkningen av frågor och svar!

– Det var inte bara vi som gått miltals. Även de hade gått långt, över fjällen och över vattnet (Kalixälven), berättar Märta.

– Så, när vi slutat med politiken kom en liten same fram och förklarade, att eftersom det inte varit någon högmässa denna dag, så ombads jag att hålla den. Jag var inte förberedd. Men psalmboken har jag alltid med mig. Jag slog upp dagens texter, varefter jag läste dessa, och så sjöng vi några psalmer var och en på sitt eget språk. De kunde sina psalmer utan psalmböcker. Så det blev en för mig improviserad högmässa. Jag tror att alla blev nöjda.

– Dagen var inte slut än. Vi, syster Mia och jag, hade samlat ihop kaffekuponger och köpt kaffe och bullar, som vi hade med oss i ryggsäckarna. I en stuga intill hade vi dukat upp för att bjuda alla på kaffe. Brasan brann i den öppna spisen och jag satte mig ner. Många, många samer ställde sig runt om och ville fråga och veta mer om kristendomsundervisningen. Det var för dem den viktigaste frågan och hur högern behandlade den. Vi höll på till det blev alldeles mörkt ute. Det var på höstkanten och det här samevistet låg vid andra sidan av Torne träsk. Vi nådde dit genom att gå över fjället.

– Jag minns särskilt, fortsätter Märta, när samerna gick ut från pörtet efter det att elden brunnit ner. De vände inte ryggen åt mig utan gick baklänges ut och strök av sig mössorna. En uppskattning och ärebetygelse.

Märta berättar vidare:

– Jag minns en annan gång när jag skulle tala på ett årsmöte i Hakkas. Jag hade tolk med samt en man från Gällivare, jag tror han var ordförande där. Redan innan jag började mitt anförande var det en stor, kraftig, högljudd man som störde och ville prata. Jag kom dock överens med honom om att jag skulle tala först eftersom jag var annonserad. När jag slutat så frågade jag honom ”Har Ni något på hjärtat min herre?” Ja, då kom det högt och argt: ”Var var högern, när man auktionerade ut gamla, kvinnor och barn?” En gammal klassisk fråga man ofta fick från det hållet. Tolken hoppade upp innan jag hann svara och det utspann sig ett spänt och ilsket samtal mellan dessa två. Därefter blev det knäpp tyst. Sedan fick jag höra att tolken sagt: ”Hur skulle Ni reagera i dag om man kom och ville straffa er för vad eran farfars far ville göra, om t.ex. eran farfars far hade varit en mördare och ni skulle åka i fängelse för det i dag?” Tolken menade att det var ungefär detsamma som man nu anklagade högern för, det de gjort för 50–75 år sedan. Den skrämmande mannens farfars far hade varit mördare, fick jag veta senare. En ganska märklig upplevelse på ett högermöte, slutade Märta.

Till riksdagen

Märta Boman var 43 år då hon kom in i riksdagen. Det var på en så kallad spränglista. Den man som Märta då slog ut var synnerligen förvånad, ja kanske man skulle säga förargad. ”Han, en aktad riksdagsman, bli utslagen av en KVINNA!” Han var så säker på sin riksdagsplats, att han reste till Stockholm innan röstsedlarna sluträknats. När så poströsterna blivit klara, visade det sig att Märta Boman slagit ut honom med drygt ett 10-tal röster. Tablå!

Glimtar från riksdagstiden

En gång i början av riksdagstiden berättade Märta om hur hon, jäktad och nervös inför ett anförande, slog sig ner på en statsrådsbänk.

– Men då kom professor Andrén och sa: ”Lilla fru Boman, inte får Fru Boman sitta här”. Oh, vad jag skämdes!

Vad det gällde utskottsarbete så ”pryade” Märta Boman i flera sådana som brukligt var på den tiden. Man satt som suppleant under en period eller mer.

När Märta skulle bli ordinarie i ett av utskotten, fanns det en manlig partikamrat, som också ville ha den platsen, trots att hon hade fler utskottsår och större erfarenhet. Han gick och talade med partiets toppar och fick löfte om platsen. Sedan blev Märta inkallad till ledarna. Hon skulle få välja på två utskott. En av ledarna talade varmt för ett av dem, men det var inte det Märta hade tänkt sig.

Då sa Märta: ”Jaha, Du har valt åt mig!” Sedan gick hon till Hjalmarsson och talade om vad hon tyckte om herrar riksdagsmän: ”Ni är inte värda fem öre med Era uppgörelser över huvudet på oss och så kommer Ni och säger att vi få välja! Jag finner mig inte i detta!”

Han kallade samman förtroenderådet och sedan fick Märta ”sitt” utskott. Det kan tyckas var en seger för henne. Men hon har aldrig kämpat för egna fjädrar, arbetet hade att göras vem som än gjorde det, men det skulle gå rätt till vid arbetsfördelning.

På en fråga om hur var det att vara kvinna i riksdagsarbetet, svarade Märta Boman:

– Ja, vi var inte så många då, det var ett arbete som skulle göras, vem som nu än gjorde det. Jag hade Anders liten, och det var litet besvärligt ibland. Det hände att jag var tvungen ta honom med på riksdagsläktaren!

Kvinnor i riksdagen

Angående kvinnor i riksdagsarbetet så menade Märta Boman, att det nog inte var tillrådligt att kvinnan gjorde allt likt männen dvs. talade och gick på som männen. Nej, man skulle vara sig själv och inte utplåna sin kvinnlighet. Hon berättade från ett tillfälle när en dam jungfrutalade i en timme. Salen tömdes eftersom tiden gick. När denna kvinna sedan gjorde inlägg och höll anförande, gick så gott som alla ut. – ”Hon slutar ju aldrig”, hette det om henne.

I sitt eget jungfrutal lyckades Märta Boman göra sensation genom att få riksdagen att höja regeringens förbättringsförslag för småbruk från 250 000 till 400 000 kr.

– Hur var det med partiledarna då, Gösta Bohman till exempel?

– Ja, han var ju ganska ny och kom från en helt annan krets och område. Men han satte sig snabbt in i arbetet.

– Mer då?

– Inga mer kommentarer, var Märta Bomans svar.

Märta Boman fick många brev med råd och uppmaningar. Alla var nog inte så snälla. Jag har hittat ett klipp inför en valturné med Märta Boman i slutet av 50-talet. Insändaren lyder ”Vad satan skall Du göra i riksdagen i ett fattigsamhälle för högern. Nä, ta spaden och skotta bort dyngan bakom korna!”

I ett annat brev får hon rådet att resa och tala i hela landet men strunta i Stockholm och Göteborg, ”för dom är en sort för sig”. Merparten av breven är dock trevliga och önskar Märta Boman lycka till och Guds välsignelse.

Märta Boman var även på flera sätt en medmänniska i svåra stunder och ett stöd för flera av sina riksdagskamrater av alla partifärger. Hon kunde lyssna och trösta. Märta Boman ledde många andakter för riksdagskamrater från alla partier.

Från Frälsningsarméns verksamhet har berättats att Gustav och Märta Bomans hem alltid var öppet för dem. Under somrarna hölls friluftsgudstjänster och samlingar hos Bomans och på jularna bjöds hela kåren på julgröt i det stora köket. Vilken stämning det var under dessa sammankomster! Jag har själv varit med på en sådan högsommardag. Hur hann Märta med? Till Märtas starka sida hörde även en stor organisationstalang och förmågan att ”kunna ta folk”. Allt detta gjorde att alla, såväl troende som icke troende kände sig välkomna och ”hemma” med Märta Boman.

Märta Bomans resor och tal

Efter Märtas frånfälle fick undertecknad förmånen att få klipp, utkast och koncept till många av Märtas tal samt brev både till och från Märta. Där kan jag se att hon reste inte bara i Norrbotten utan var en efterfrågad och omtyckt talare i hela landet. Hon talade på både årsmöten och jubileumsmöten i Skåne, Göteborg, Värmland, Östergötland och på många platser.

Hennes ämnen spände över många fält; jordbruksfrågor, kvinno-

Märta Boman med sin reseorgel.

representationen, hemmens betydelse, kulturfrågor och kristendomsundervisningen i skolorna. Ja, även skattefrågor och försvarsfrågor.

Jag hittade ett uttalande hon gjort angående Herr Sträng (titeln Fru och Herr användes på den tiden).

”... vår nye rikshushållare, strängare än någon annan. Socialist som ingen annan i sin syn på hushållningen.”

I många av talen citerar Märta både svenska och utländska författare som Pontus Wikner, Dag Hammarskjöld, Verner von Heidenstam, Kar de Mumma, Lydia Wahlström m.fl.

Märta Boman representerade både partiet och kvinnoförbundet vid ett flertal tillfällen när Nordiska rådet sammanträffade. Under ett och samma år deltog hon i Lutherska världsförbundets stora kongress i Helsingfors samt i den andra Interparlamentariska unionens konferens i Belgrad. Hon var även på ”kalas” hos kungen och var placerad vid prinsessan Sibyllas bord.

Vid firandet av FN-dagen högtidstalade Märta under rubriken ”Människans frid är världens fred”. I hennes koncept hittar jag ofta uttrycket ”Politikerna skall vara Människans medhjälpare”.

Till hennes stora intressen hörde även nykterhetsföreningen Hvita Bandet och ungdomsvården. Under 25 år var hon en aktiv ledamot av styrelsen för bl.a. Johannesbergs ungdomsvårdsskola i Kalix. I många fall arbetade hon i ”det tysta” och nådde långt tack vare sin förmåga att se ”människan bortom vardagsmasken”.

När Märta Boman avgick från riksdagen 1964 skrev Tysta Mari i *Dagens Nyheter* ett porträtt av henne: ”5 år gammal stod hon på en soplår i Uppsala och talade till kamrater. 16 år gammal talade hon utan manus i 6 minuter över en bibeltext och sjöng som frälsningssoldat. Fortfarande talar hon fritt ur hjärtat på sig själv, ledamoten av lagutskottet och Vasa-orden, fru Märta Boman från Råneå, riksdagskvinna sedan 20 år. Alltid påläst och vet vad hon talar om. Ibland händer det att motståndaren inte hänger med i svängarna.”

När Märta Boman valts in i riksdagen första gången skrev *Svenska Dagbladet* en artikel om henne med rubriken ”Märkligt levnadsöde förde till Helgeandsholmen”, med underrubriken ”Folk litar på Märta Boman i Råneå – högerns nya riksdagskvinna”.

Och nog var det så. Märta Boman stod alltid stadigt på jorden, både i sin Gudstro och i sina politiska åsikter och verksamhet. Man kände att ”hon var att lita på”.

Till sist vill jag citera Märta Boman från hennes tal vid en högerkvinnokonferens i slutet av 1970-talet i "Att vara högerkvinna". Det är:

1. Att ha tagit ställning, att ha valt parti, att ha sökt medlemskap, att ha betalt avgiften.
2. Den säkraste grunden för varaktigt medlemskap är tron på partiets program och ideologi.
3. Vad ger medlemskapet?
Av förmåner: Ständiga informationer om såväl landets som partiets politik, ett gott kamratskap, rika tillfällen till tjänst.
Av förpliktelser: Att vara programförmedlare, att stödja och försvara vår organisation, att bryta ny mark för utvidgning.
4. I detta arbete kan allt och alla användas, alla åldrar, yrkeskategorier, förmågor och temperament.

Allt bör sättas i rätt syfte, arbetet med att främja h ö g e r n. Då lär man sig snart skilja på det som är personliga ambitioner och vad som är osjälviskt arbete. Man blir då inte så modfälld, även om inte arbetet lyckas genast.

Till sist citerar Märta Boman Dag Hammarskjöld vid ett tal på en FN-konferens: "Du har inte gjort nog, Du har aldrig gjort nog så länge möjligheten kvarstår att något av Dig kan bli av värde."

Märta Boman

Född 1902 i Uppsala, död 1986 i Råneå. Dotter till plåtslagaren Axel Lindau och sömmerskan Emma Lundin. Gift 1940 med lantbrukaren Gustaf Boman. Barn: Anders, född 1944.

Frälsningsarméns krigsskola i Sthlm 1922, off. i Frälsningsarmén 1922–39. Telefonväxelföreståndarinna. Överblockledare 1940–48. Led. av styr. för Johannisbergs ungdomsvårdsskola, Norrlandsförb., stiftelsen Norrbottens arbstugor och Kyrkans lekmanaskola i Sigtuna 1955. Verkst. led. i Lutherska världsförb:s sv. sektion 1963. Led. av änkepensioneringskomm. (1948–52) och ungdomsskoleutr. (1950–54). Led. av Högers kvinnoförb:s AU och förb:s r:e v.ordf. 1958–65. Led. av Högers partistyr. 1952.

Riksdagsuppdrag: Suppl. i AK:s 2 TfU 1945, 2 LU 1946–48, JoU 1949–52, SäU 1951 och 3 LU 1953–56. Led. av AK:s 1 TfU 1945–46 och 1 LU 1957–64. Statsrevsuppl. 1964. Led. av styr. för RD:s kristliga/kristna grupp 1949–64, kassör 1962–64. Suppl. i styr. för RD:s nykterhetsgrupp 1957–64.

Motioner: 73 egna, särskilt om norrlandsfrågor, jordbruk samt frågor kring vård och omsorg. *Interpellationer:* 7, bl.a. om vårdfrågor, objektivitet vid kommunal upphandling, avskaffande av kafferansoneringen och om åtgärder för att ge svenska utvandrare i Sovjetunionen möjlighet att återvända till Sverige.

Litt.: Sv kommförvaltning 1957, VÅD, VÅV.